

ској — и другде: у сред двадесетог века, даје нам се да видимо како се по ново расцветавају красоте проплости, за коју су простодушни ѡуди држали да је оборена.

Загребачка парница није подигла много хуке у западном свету. То показује колико је јавно мишљење мало обавештено, у пркос телеграфу и жељезницама, о догађајима од великог значаја. Да се разумемо. Што се педесет и три српска грађана и сељака из Хрватске гоне за злочин вељаца и што се других месеца чине особити напори да би се добило да они буду високо и кратко повешани, то је најмања ствар у еволуцији света, и, ако хоћете, слабо занимљива. Ваља бити Француз са лаким мозгом, па се узнемирити и узбуништи што је један капетан био неправедно осуђен...

Али, има нешто друго у овој афери: та парница баца најсировију светлост у исти мах на унутрашње методе које су у сази у дуалистичком амалтаму и на аустро-угарску политику на Балкану. — Важно је дакле испричати са извесним појединостима једну замршту, а ипак тако јасну историју, тужну, а ипак тако комичну. Листови који за овима долазе биће корисна допуна студијама о источанској кризи и аустро-српском сукобу које су овде изашле; они ће без сумње дати маха и да се боље разумеју извесни догађаји које нам спрема будућност.

Угарски узроци.

Загребачка парница чисто је политичка афера, али та афера

1 Француска штампа није тако рећи говорила о заграбачкој парници. Једини је *Journal des débats* публиковао њиховима од врло високог интереса, која му је слала г. Georges Gaulis, који је био на лицу места (бр. од 13, 16, 17, 18, 20 и 29. марта). Г. Gaulis публиковао је још и у *Женевском Дневнику* (бр. од 9. и 20. марта) чланке послате из Загреба. У *La Revue de Paris* (1. фебруара), г. Victor Berar проучио је извор ствари публиковао главне делове оптужнице. Један енглески лист, *Daily Telegraph*, који је послао свог нарочитог дописника у Загреб, доносио је посредно врло тачне извештаје. У *Француском Меркуру* од 1. априла, г. Piere Quillard дао је кратки преглед о парници. Из уста самога г. Голија добио сам особито занимљиву информацију. Између осталога имао сам у рукама књигу коју су издали бранчици (Беч Агентур Носнегарт процес, Budapest, 1909., 182 стр.) и детаљни извештај са саслушања, који је из дана у дан доносила Zagreb'ska Correspondence (агенција за извештаје у Загребу).

— Наставиће се —

ФЕЉТОН

ЈОСИП СМОДЛАКА

— Херман Бар —

Са Смодлаком сам вам прошао као са светим Влахом. Светога Влаха срећете свуда куда год се кренете по Дубровнику. Он вам стоји над сваком капијом, гледа из сваког слепог прозора, на сваком зиду је његова слика. Сваки пут вам се чини да је то други светитељ: час је то леп човечуљак, који стоји између малих коринтских стубова, дуге и шиљасте браде, врло дуге и шиљасте капе, дугих и шиљастих прстију на руци која ономиње и прети. Тако он гледа с Порте Пиле из жутог камена, као оно свети Никола код нас; час га опет видите у ретко светчаном ставу, мршава и укочена, како у десној руци држи модел вароши а у левој узану пастирску палицу, и стражари у пристаништу; час га опет угледате над прозором старе догане (даријарнице), у венецијанском уђоњењу, као право дечје страшило и злог гнома с великим брадом и пуним малим песничама,

има у исти мах узроке унутрашње и спољашње политике, и за то су и Беч и Пешта заједнички радили на тој чудној судској смидалици. Угарска, према којој је Хрватска у зависности, ставила се, у овој прилици, у службу агресивне дипломатије барона од Ерентала, јер је њена влада гледала у томе једно средство да смрви политичку странку која јој смета. За то је потребно изложити у неколико речи мађарске и аустријске узроке за скandaloznu аферу, којој је Загреб поприште.

Хрватска—Славонија је земља од 42,500 квадратних километара и са 2,600.000 становника од прилике, а спојена је за круну Св. Стевана, то јест за Угарску. Године 1848., када су се Мађари очајно борили противу Аустрије, Хрвати, из мржње према мађарским господарима, ставише своју снагу у службу Бечу. Надали су се да ће, у име захвалности, успоставити ону тројну краљевину Далмацију—Хрватску—Славонију, која је дуго била циљ њихових жеља. Нада им се изјавила. Па ипак, када се 1867. год. проговарало, између Бече и Пепите, о споразуму (Austgleich) који је још стављен двојне монархије, они добијају да извештаја врста секундарног дуализма буде утврђена између Угарске и Хрватске. Тај уговор носи име *нагодба*, и он је и сад у важности (потписан је 1866. год.). Уједињења краљевина Хрватска—Славонија сачувала је свога управника (бана), кога именује угарска влада, своју престоницу (Загреб) и Дијету, која се сада састоји из 88 посланика, изабраних по цензитарској системи, и из 25 чланова који улазе по праву (вирилисте), који су, у осталом, престали заседавати. Хрватска—Славонија теоријски је, дакле, аутономна држава. Она је спојена са Угарском за заједничке послове, од којих су главни они који се тичу трговине и путева за саобраћај. За та заједничка питања, Хрватска је представљена у угарском парламенту са 29 делегата из загребачке Дијете, а у Царевинској Делегацији са 4 депутатца; између осталога, у угарском министарству има по један Хрват.

— Наставиће се —

ТЕЛЕГРАМИ

— 24. априла 1909. г. —

Односи Србије и Енглеске.

Лондон. Јуче по подне у дому либерални посланик Ботомлеј упутио је следеће питање на министра спољних послова: је ли познато министру да су српски официри завереници: Стојановић, Глишић и Марковић, ађутанти краљеви? Какве мере намерава министар да предузме, да би сачувао енглеског посланика од додира са овим официрима? Министар Греј одговорио је да о томе није добио никакве извештаје, али изјављује да је обнова дипломатских односа са Србијом показала у првом потпуно задовољавајуће последице, па с тога не жели да се ово питање понова, без потребе потрже. У вези с тим посланик Ботомлеј питао је, да ли је министар задовољан са испуњавањем услова који су у своје време постављени за обновљавање српско-енглеских односа. Министар Греј изјавио је понова да у специјализан одговор не може узлазити, јер мисли да је у општем интересу, да се то питање више не потрже (Нарочити извештај Пресберију).

— 25. априла 1909. г. —

Масариков предлог односно велеиздајничког процеса.

Беч. У данашњој седници рајхсрата усвојен је као хитан предлог, да се позове влада да отпусти резервисте трупа које су послате у Босну и Херцеговину. За време дебате о томе предлогу, министар народне одбране, Георги, изјавио је да су услед повољније спољне ситуације резервисте знатног броја трупа већ раније отпушене, али пошто положај на границима монархије још није довољно учвршен, то ће један део резерве још морати бити задржан, све док стање на граници не допусти да се они могу отпустити.

Султан је био одушевљен по-здрављен, када је улазио у цамију сприм палате Долма Бајче. Генералисим Махмуд Шефкет посетио је јуће амбасадоре великих сила. „Турска“ јавља да министарство војно припрема мобилизацију 40 батаљона ради одржавања реда у извесним срезовима Анадолије. „Сабах“ јавља да је бив. командант IV корпуза, Абдулах паша, наименован за команданта једренског корпуза, а бив. командант цариградског корпуза, Махмуд Муктар, да је враћен на своје старо место. „Јени Газета“ дознаје да је остава Абдул Хамидова у немачкој банци у суми од 1,900 000 турских лира. Извршена је нова хапшења чланова либералне уније, чиновника, официра, ходи и реакционара. (Кор. Биро).

Отпуштање аустријских резервиста.

Беч. У јучерашњој седници рајхсрата усвојен је као хитан предлог, да се позове влада да отпусти резервисте трупа које су послате у Босну и Херцеговину. За време дебате о томе предлогу, министар народне одбране, Георги, изјавио је да су услед повољније спољне ситуације резервисте знатног броја трупа већ раније отпушене, али пошто положај на границима монархије још није довољно учвршен, то ће један део резерве још морати бити задржан, све док стање на граници не допусти да се они могу отпустити.

Силе и Хришћани у Турској.

Париз. „Либерте“ дознаје да су француска и енглеска влада решиле да заједнички енергично у Цариграду протестишу због опасности која постоји у Малој Азији за Хришћане од мухамеданског фанатизма, и да ће сваки застој у решењу ове афере определити силе на брзе и директне мере.

СРПСТВО

Забрањена скупштина.

Срби Дубровчани хтели су да приреде један велики збор, спланчани онима у Спљету, Задру и Котору, на којим би изразили своју симпатију и братску солидарност са невиним жртвама

Раухове тираније у Загребу. Али дубровачка полиција, она гласовита полиција чувена из доба злогласног „Informations biceps-a“, забранила је тај збор. Није нам позната ни мотивација те забране, јер је последњи „Дубровник“ забрањен... После блажаке са „Веселом Удовицом“ дубровачка полиција изгледа да хоће да однесе рекорд.

Недостојно учењивање.

Српски народни посланик из Далмације др. Алекс. Ђ. Митровић изнео је у последњем броју речног „Novog Lista“ један пример срамотне уцене од стране Раухових савезника према оптуженим Србима у Загребу. Док је д-р Митровић боравио у Загребу, потражи га једна угледна политичка личност из Беча, коју он пре није никада видео. Зајргнута плаштом неке мистериозности, ова личност рече д-р Митровићу да је на компетентном месту обавештена, да би се процес загребачких „велеиздајника“ могао врло лако обуставити — ако он д-р Митровић, хоће да прими на себе једну улогу. Коју? Да наговори своје посланичке другове да прикупе по неколико својих бирача, па да оду у Беч и изјаве министру барону Еренталу своју — *лојност*... Чим они то ураде, та му је личност гарантовала, да ће се процес против „велеиздајника“ с места обуставити, или ће оптуженици после пресуде бити помиловани. Наравно да д-р Митровић на ово није могао пристати. Када је он одbio ту улогу, мистериозна је личност захтевала од њега, да је не именује.

Ова кратка прича најбоље изобличава творце ове срамотне „велеиздајничке“ афере. Сада тек можемо да разумемо прави узрок и генезу оних „поклонствених“ депутација из Босне и Херцеговине, које су предводили народни посланици Димитријевић, Куловић и Штадлер. Сем тога, овај факат доказује, да је међавним круговима у Бечу додорело до ноката, када они сами раде све могуће, да себе поштеде бар од једног дела ове јединствене и нечуvene блажаке.

необична способност прилагођавања. Последњи избор одиграо се овако: Смодлак је био кандидат, али је предстојник изјавио, да је Булић кандидат што је Булић, веома ужаснут, ревносно спорио. Бирачи су после избора изјавили да су Смодлаку изабрали. Председник је изјављивао да су изабрали Булића. У Бечу су се држали онога што је престојник изјавио. У Бечу се још и дан данас мисли да је Булић спљетски посланик. Булић то, међутим, ни сам не верује, њему се то не допада, он се противи, неће мандат. Ваљда и с тога што му је утонули Солин милији, ту му је све познато, а и тамо тада није било предстојника. Цела ствар је веома аустријска, човек мора имати аустријску главу, да би је разумео; тога има и у Галицији, а ваља знати да је, што се избора тиче, у Далмацији много горе но у Галицији.

Када сам дошао у Спљет, реших да походим Смодлаку. Хтео сам да видим човека у кога има вере део његов народ. Таквих људи ми немамо данас. Ми у Бечу, ми у Берлину. Можда је то особина „културе“, да се не мају такови људи од поверења.

врло кратким, незграпним трупом и малим ножицама. И још једнако је исти: варошки светитељ, чија је и лепа црква на Стадону. Он је заштитник вароши, сваки се у њу узда; и зато сваки према својој потреби ствара његову слику. Тако вам је и са Смодлаком. И он је свуда по Далмацији. Ма о чему говорили с тим људима било да чујете њихове бриге, њихове најде, њихове жеље, на крају ћете чути његово име. Жале се да су врло сиромашни, да их нико неће да помогне. Ако им рекнете да се у Бечу ипак показује нека добра воља за њихову неvoљу, њихове кадифене очи по-муте се, говор застане, смрачи се. Али потом се наједанпут понеки од њих настеши и рекне: „Не, не треба нам Беч; ми сада имамо Смодлаку!“ И одмах се расване. Толико сунчане светлости доноси им његово име. Или се говори о старим временима, о Млечићима, о Турцима, када је Далматинац још био у срдица и варошима, од националаца, демократа и социјалиста: Смодлака, Смодлака! Сваки изговара његово име, код тога имена сви се слажу. Он има свачије поверење, њега хоће свак да слуша. Он је општи

пријатељ у земљи. Он је нови свети Влахо далматинске омладине.

Овај је нови Влахија адвокат у Спљету, саборски посланик и готово посланик на рајхсрту. На име од последњег избора не зна се ко је уопште спљетски посланик за рајхсрт. Влада тврди да је посланик монсињоре Франо Булић. Монсињоре Булић је веома фини, необично пријатан и врло научен старији човек, који свој век проводи у откопавању уточнеле вароши Солине. Он има понешто од старог сеоског попе, понешто од немачког филолога из „Флигенде Блете“ и понешто од визионера. Кад седите тако покрај њега, између напукнутих стубова распредлих Афродита и избрисаних натписа и он вам објашњава Диоклецијанову варош, видите по њему да је он виши, да она стоји пред његовим очима и да он хода по њој. Али кад ходи по данашњој вароши Спљету, он нема те поузданости, и ја веома сумњам да је он виши. А и можда је малко и сувише тражити од једног истог човека, да истим очима види оно што је било пре хиљаду година

ДНЕВНЕ НОВОСТИ

Поклон. — Њ. В. Краљ извелео је поклонити Друштву „Трезвеност“ 500 дин. на друштвене цеље. Исто тако, Њ. В. Краљ послао је 500 динара и дому сиротне цепе.

Повратак Престолонаследника. — Јутрошњим возом дојотовио је из Соко-Бање у Београд Њ. Височанство Престолонаследник Александар.

Друштво „Трезвеност“. — Неколико чланова Друштва „Трезвеност“ ступало је у Алексинац, где ће у недељу 26. априла ов. год. одржати и поједно предавање за ћаке тамошње гимназије и Учит. Школе, грађане и грађанке.

У корист Кола Српских Сестара. — Гранд биоскоп позориште у хотелу „Париз“ на Теразијама приређује у корист Кола Српских Сестара велику представу у недељу, 26. априла у 6 са. у вече. Програм врло одабран. Улазна цена 1 динар.

Месни одбор радикалне странке за град Београд одржаће своју седницу у уторак, 28. овог м-ца, у 6 часова по подне, у читаонци клуба београдских радикала.

Позивају се сви чланови одбora да неизоставно на ову седницу дођу.

ИЗ НАРОДА

Нова фабрика дувана.

У „Вечерњим Новостима“ од 18. априла изашао је један напис под именом „Нова фабрика дувана“, од непознатог, али свакако јако заинтересованог писца, који пошто по то хоће, да нова фабрика буде у Нишу!...

Нисам био рад да се упушиштам у расправу овог питања, које је чисто државно и управе монополске, нарочито у сада њим приликама, када овако састављеној влади нико не може пребачити тесногрудост, а зна се, да је управа монополска довољно самостална у своме кретању и

да ће првенствено гледати своје интересе. Но како је писац у „Вечерњим Новостима“ истисао једино Ниш као згодно место, да се у њему дуван није никада производио, то, ради читалачке публике, да јој писац не би сугерирао своје погрешно мишљење, рептих се да напиши неколико речи, и молим уредништво „Самоуправе“ да их изволи општампати.

Опште је позната ствар, да су Алексинац и околина први почели у Србији производњу дувана — Познато је, да је цела Алексиначка околина живила искључиво од производње дувана. — Она је била центар трговине са дуваном за целу Србију. Хиљадама дејкова дувана, лежало је по магазама старих трговца Алексиначким, а читави низови рабацијских кола, шкрипало је под теретом, лепог, миришавог Алексиначког дувана, и разносили га цариградским друмом по целој Србији!.. Годинама и годинама људи су трудно ралили, док су подигли ту производњу; и онда, кад су је створили, кад су је подигли тако рећи на кулминацију тачку, онда држава, као какав освајач, од једанпут одузима ту производњу из руку онога, који је њу створио, а зараду коју је требао произвођач, и по божјем, и по земаљском закону сам да ужива, држава му је просто ханибалски отела, и давала му, према расположењу и нахођењу разних комисија, по неку пркавицу а главну зараду она је уживала, и са њом исплаћивала државне дугове!.. Да ли је ова радња у опште била правдина, па ако хоћете, чак и правна?.. И ако је баш захтевала државна потреба, да се дуван монополише, те да се приходом од њега исплати сушуди бугарски рат, није ли онда требало водити рачуна о људима, којима је на тај начин узет хлеб из уста?.. Зар једна једина варош у Србији, да плати један цео рат? Није ли још онда требало подићи фабрику дувана, у Алексинац? Јер, кад је људима на један начин узета зарада, коју су они сами створили, требало им је накнадити на други начин — а то је подизање фабрике у самом центру производње. Како би било на пр. да се монополише конопља, па фабрика за њену прераду подигне у Ужицу, а не у Лесковцу! Како би било да се монополише производња вина, па да се прерада врши у Шапцу, а не у Крајини, Жупи или Сmederevju? Да ли би то било право и поштено? Ја држим, да ни једног човека у Србији нема, сем писца у „В. Новостима“, који би ово одобрио!

Како је са њима, тако је и са Алексинацом. Фабрика дувана требала је бити једино у Алексинцу.

Држава, кад види да се каква производња у коме крају подиже, она треба још да је помаже и развија, а не, да је одмах монополише, и да је она експлоатише; а ако не уме другојаче да финансира, да монополима, онда да води најстрожије рачуна о жртвама, које су неминовна последица монополске политике.

Дакле неоспорно и првенствено право на фабрику има Алексинац, јер је он створио дуванску производњу у Србији, он је живео од ње, и он је монополијајем дувана директно општешен, — он је за целу земљу платио један рат, право је, да цела земља сада њему, бар приближно врати један велики дуг и једну велику жртву.

Алексинац има даље и све остале услове, који су и по интересе државне и интересе монопола не може бити погоднији.

Алексинац, као центар производње производи највећу количину дувана, и највећи транспортни трошкови отпадају, јер би се дуван, тако рећи из њиве у фабрику уносио. У Алексинцу и околини свако је лице рођено дуванџија, те ће се имати у изобиљу стручне радне снаге. — У Алексинцу нема фабрике нити какве друге веће радиности, те радна снага биће јефтина, довољна, и стручна. У Алексинцу су животне намирнице много јефтије но у Нишу; и даље — те ће и то уплатити на цену радне снаге и на задовољство и благостање радника — Алексинац има здраве и врло јефтине станове. — Алексинац има даље најподесније и најпростије земљиште, које уступа бесплатно монополу. — Алексинац добија стални гвозден мост, те је саобраћај увек осигуран, а напослетку и са спа-

тијском гледиштама, Алексинац је подеснији но и једно друго место — а да не говоримо да ниједан крај у Србији не може дати такав квалитет дувана, као Алексинац, и да су узалуд чињенији покушаји на вишеместа

— Алексинац је стално остао победиоц и по квалитету и по квантитету. — Поред свега овога има готово два огромна магацина за прераду дувана, тако да би и остали трошкови спрођу горе побројаних услова били тако неизнатни, да не треба о томе ни премишиљати, јер би трошкови за свако друго место били већи, а услови за рад и раднике много неизважнији.

Из свега овог јасно је као дан за сваког кога само нису лични интереси заслепили, да фабрику дувана треба подићи у Алексинцу.

Напослетку да учиним још једну напомену. Писац у „Вечерњим Новостима“, поред белих и нипшавних разлога које је изнео, да фабрика буде у Нишу, има и једну одвратну страну. То је мешање личности Станка Петровића и Раше Милошевића. Бајаги г. Раша као Алексинчанин нагиње Алексинцу, а Станко да подигне вредност свог имања у Житковцу! Разуме се, у недостатку позитивних доказа, узимају се увек оваки и гледа се одмах да се сиђе на лични терен, да се осумњичи неко, да се изнесе заинтересованост нечија, те ако то збуни и помогне! Али то јестара, вулгарна и врло ординарна тактика, која више не пали... Г.г. Станко и Раша дају су довољно доказа о својој грађанској и политичкој исправности, за коју су и на смрт осуђивани, те је мало потеже осумњичити ихову исправност, о чему реакционари елементи и даљу и ноћи сањају. И ми смо уверени, да би ова два стара борца, кад би општи интереси захтевали да фабрика дувана не буде у Алексинцу, први били који би гласали противу Алексинца. Али што је право и Богу је драго.

Благодареши вам на гостопримству, г. уредничко, молим да дозволите да се назовем. Алексинац има даље најподесније и најпростије земљиште, које уступа бесплатно монополу. — Алексинац добија стални гвозден мост, те је саобраћај увек осигуран, а напослетку и са спа-

тијском гледиштама, Алексинац је подеснији но и једно друго место — а да не говоримо да ниједан крај у Србији не може дати такав квалитет дувана, као Алексинац, и да су узалуд чињенији покушаји на вишеместа

— Алексинац је стално остао победиоц и по квалитету и по квантитету. — Поред свега овога има готово два огромна магацина за прераду дувана, тако да би и остали трошкови спрођу горе побројаних услова били тако неизнатни, да не треба о томе ни премишиљати, јер би трошкови за свако друго место били већи, а услови за рад и раднике много неизважнији.

Из свега овог јасно је као дан за сваког кога само нису лични интереси заслепили, да фабрику дувана треба подићи у Алексинцу.

Бољковци, 14. априла 1909. год. Хоћу да вас известим о раду једног хвале достојног избраног суда. У општини бољковачкој дође до деобе једне повелике задруге. Задругари избирају избрани суд и то: за председника Младен Ковачевић, чланови: Јован Рељић, Светозар Буровић, Алексије Сандић и Димитрије Димитровић.

Деловођа Мијутин Петковић. У одређеним данима састане се избрани суд у дому завађене задруге, и водећи рачуна о тој задрузи више, но о своме дешу и личноје ћефу, почну их равнити.

Овај честити избрани суд и успе у своме послу и задругаре изравна и помири те задруга остане у целини, а судије се пуне задовољства разиђу. Овај пример честитоти судија доиста је за похвалу и честитање и ја им је јавно честитам, као и тој задрузи. Дао би Бог да сваки избрани суд тако поима своју дужност и да нам чува задруге.

Матија Којић
председ. општ. бољковачке.

ДНЕВНИК

Берза.

Златник од 20 д. (напол.) 20·61^{1/2}
Аустр. фор. (100 фор.) . 217.—

Репертоар.

Субота, 25. априла: **Госпођица Жозета, моја жена**, комедија у четири чина, написали Пол Гаво и Робер Шарве, превод с француског. (Први пут).

Недеља, 26. априла: дневна представа: **Доктор окс**, шаљива игра у три чина (шест слика), ће се певањем, по Жилу Верну, написали Филип Жил и Арнолд Мортије, превод с француског. Музика од Даворина Јенка. Вечерња представа: **Госпођица Жозета, моја жена**.

Ко има на продају свеске **ДЕЛА** за јануар 1899, јануар 1905. и новембар 1906. нека се изволи јавити редакцији „Дела“ од 5—6 часова свакога дана сем празника.

САМОУПРАВА

ПРИМА ОГЛАСЕ ПО УМЕРЕНОЈ ЦЕНИ

Дакле кренух се да потражим његову кућу. Као год што ће човек у пољским вароштима, када год крене увек дође на „венац“, на пижашу, тако и овде сви путеви воде на Господски Трг, пијаца деји Сињори. Ту је Исток, ту су све боје; неранџе, које су ту изложене, бледе према очима ноћња ма. Дивни стари људи, тихе, величанствене појаве. Наслонили седе главе на зид и одмарaju се. Одмарaju се непрестано. По неки пут викне наједаред један нешто, други скочу, крену се и други, сад их је на окупу десеторица, сад већ двадесеторица, збију се у гомилу тако густо, да изглеђају као једно тело с небројеним главама и рукама, вичу, гурају се, тискају и ипак у среде тзврзе одржи се мир. Из те гужве помања се једна јака рука која држи чубук. И најенданпут се све оконча. И најенданпут је све опет мирно. И беле главе опет су наслоњене на зид и одмарaju се. Пријем ономе с чубуком да га упитам за Смодлаку. Упитам га на талијанском. Не разуме ме. Покажем му писмо, које су ми дали за Смодлаку. И ја поновим: Смодлака, Смодлака! Један млад као уписан леп човек чу то име, прије к мени и

ослови ме хватеки. Ја му одговорих талијански, он опет хватеки. Ја видех да он разуме талијански и да неће да говори. Пантомински ми се понуди да ме одведе. Пођо смо. Други један младић, и он леп као уписан и дивље снаге, пријужи се. А одмах затим трећи, врло крупан, развијен. Ускоро се створи читава поворка, у средини које сам је ишао. Само име Смодлакино створило ми је чигаву гарду од младића. И чудновато ми је било, кад их посматрах, докле смо ишли, да на њима нема ништа словенско. То су вам прави, величанствене појаве. Наслонили седе главе на зид и одмарaju се. Одмарaju се непрестано. По неки пут викне наједаред један нешто, други скочу, крену се и други, сад их је на окупу десеторица, сад већ двадесеторица, збију се у гомилу тако густо, да изглеђају као једно тело с небројеним главама и рукама, вичу, гурају се, тискају и ипак у среде тзврзе одржи се мир. Из те гужве помања се једна јака рука која држи чубук. И најенданпут се све оконча. И најенданпут је све опет мирно. И беле главе опет су наслоњене на зид и одмарaju се. Пријем ономе с чубуком да га упитам за Смодлаку. Упитам га на талијанском. Не разуме ме. Покажем му писмо, које су ми дали за Смодлаку. И ја поновим: Смодлака, Смодлака! Један млад као уписан леп човек чу то име, прије к мени и

у разговор; он долази уред оник људи, за које вам се после два минута чини да их већ годинама познајете. Па ипак ја не могу још никако веровати да је то преда мном тај Викингер, тај Ибзенов човек, Смодлака, далматински светитељ. И тада ми паде на ум да је за то крив само Хајарих Ман. На име његов Павић, у „Богињама“, онај мурлачки трибун наводи једног Немца да са и нехочитично замишља као таквог једног југословенског демократу. Сад тек увиђам да сам ја Смодлаку не престано замишљао као тога Павића, као каквог хватеког Гамбету. Међутим преда мном седи Родевелт, човек од снаге, један инжињер, човек снажног сељачког мишљења, човек који не избације речи, него ради, човек који није фантаста, рачунари, човек који не полаже на фразе него на потребу, који се не ослања на програм него на невољу, пре галац који крчи пута, који почиње од своје куће, који хоће да добије ваздуха и светlosti. И ја протрљах очи и упитах: „Јесам ли ја у Шведској? Тада ме он погледа и насмеја се. То беше кратак јасан смех као

чешка. То је отприлике о